

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

7. august 2018*

»Præjudiciel forelæggelse – direktiv 93/13/EØF – urimelige kontraktvilkår – anvendelsesområde – overdragelse af fordring – forbrugeraftale – kriterier for vurdering af den urimelige karakter af et vilkår om morarenter i denne kontrakt – konsekvenser af denne karakter«

I de forenede sager C-96/16 og C-94/17,

angående anmodninger om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af henholdsvis Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (retten i første instans nr. 38 i Barcelona, Spanien) ved afgørelse af 2. februar 2016, indgået til Domstolen den 17. februar 2016, og Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien) ved afgørelse af 22. februar 2017, indgået til Domstolen den 23. februar 2017, i sagerne:

Banco Santander SA

mod

Mahamadou Demba,

Mercedes Godoy Bonet (sag C-96/16),

og

Rafael Ramón Escobedo Cortés

mod

Banco de Sabadell SA (sag C-94/17),

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, J.L. da Cruz Vilaça, Domstolens vicepræsident, A. Tizzano (refererende dommer), og dommerne E. Levits, A. Borg Barthet og F. Biltgen,

generaladvokat: N. Wahl,

justitssekretær: fuldmægtig L. Carrasco Marco,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 10. januar 2018,

* Processprog: spansk.

efter at der er afgivet indlæg af:

- Banco Santander SA ved abogados A.M. Rodríguez Conde og J.M. Rodríguez Cárcamo,
- Banco de Sabadell SA ved abogados A.M. Rodríguez Conde og J.M. Rodríguez Cárcamo,
- den spanske regering ved V. Ester Casas, som befuldmægtiget,
- den polske regering ved B. Majczyna, som befuldmægtiget,
- Europa-Kommissionen ved J. Baquero Cruz, N. Ruiz García, M. van Beek og A. Cleenewerck de Crayencour, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 22. marts 2018,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningerne om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29).
- 2 Disse anmodninger er blevet fremsat i retstvister mellem i den første sag Banco Santander SA, på den ene side, og Mercedes Godoy Bonet og Mahamadou Demba, på den anden side (sag C-96/16), og i den anden sag Rafael Ramón Escobedo Cortés og Banco de Sabadell SA (sag C-94/17) vedrørende opfyldelsen af låneaftaler, som er indgået mellem parterne.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 I 13. betragtning til direktiv 93/13 anføres følgende:

»[D]et antages, at de love og administrative bestemmelser i medlemsstaterne, som direkte eller indirekte fastsætter vilkårene for forbrugeraftaler, ikke indeholder urimelige kontraktvilkår; det forekommer derfor ikke nødvendigt at lade kontraktvilkår, der afspejler love eller bindende administrative bestemmelser [...], være underlagt bestemmelserne i dette direktiv; udtrykket »love og bindende administrative bestemmelser« [i artikel 1, stk. 2,] omfatter ligeledes de regler, som ifølge lovgivningen gælder mellem de kontraherende parter, når der ikke er aftalt anden ordning.«

- 4 Direktivets artikel 1 bestemmer:

»1. Formålet med dette direktiv er indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes love og administrative bestemmelser om urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem erhvervsdrivende og forbrugere.

2. Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser [...], er ikke underlagt dette direktivs bestemmelser.«

5 Direktivets artikel 3, stk. 1 og 3, fastsætter:

»1. Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

[...]

3. Bilaget indeholder en vejledende og ikke-udtømmende liste over de kontraktvilkår, der kan betegnes som urimelige.«

6 Samme direktivs artikel 4, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne, jf. dog artikel 7.«

7 Artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 bestemmer:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

8 Direktivets artikel 7, stk. 1, fastsætter:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

9 Nævnte direktivs artikel 8 bestemmer:

»Medlemsstaterne kan inden for det område, der omfattes af dette direktiv, vedtage eller bevare strengere bestemmelser, der er forenelige med traktaten, for at sikre en mere omfattende beskyttelse af forbrugerne.«

10 På listen over de i artikel 3, stk. 3, omhandlede kontraktvilkår optages i nr. 1), litra e), i bilaget til dette direktiv kontraktvilkår, hvis formål eller virkning er »at pålægge en forbruger, som ikke opfylder sine forpligtelser, en uforholdsmæssigt stor godtgørelse«.

Spansk ret

Bestemmelserne om overdragelse af fordring

11 Artikel 1535 i Código Civil (den borgerlige lovbog), som regulerer debtors ret til at indfri sin gæld i tilfælde af overdragelse af fordringen, bestemmer:

»Ved salg af en omtvistet fordring har debitor ret til at bringe den til ophør ved at betale erhververen den sum, som denne har betalt, dennes eventuelle omkostninger samt renter af købesummen fra datoen for betalingen heraf.

En fordring anses for at være omtvistet fra det tidspunkt, hvor der er afgivet svarskrift i en sag vedrørende fordringen.

Debitor kan udøve sin ret inden for en frist på ni dage regnet fra den dato, hvor erhververen afkræver ham betaling.«

- 12 Artikel 17 og 540 i Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (lov nr. 1/2000 om den civile retspleje) af 7. januar 2000 (BOE nr. 7 af 8.1.2000, s. 575, herefter »den civile retsplejelov«) regulerer erhververen af en fordrings indtræden i overdragerens sted i verserende retssager, idet artikel 17 finder anvendelse i forbindelse med behandlingen af sagens realitet og artikel 540 i forbindelse med fuldbyrdsprocedurer.

Bestemmelserne vedrørende urimelige kontraktvilkår

- 13 Artikel 82 i texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (konsolideret affattelse af den generelle lov om beskyttelse af forbrugere og brugere og anden tilknyttet lovgivning), der blev godkendt ved Real Decreto Legislativo 1/2007 (kongeligt lovdekret nr. 1/2007) af 16. november 2007 (BOE nr. 287 af 30.11.2007, s. 49181, herefter »forbrugerbeskyttelsesloven«), bestemmer:

»Alle kontraktbestemmelser, der ikke har været genstand for individuel forhandling, og alle de typer af praksis, hvorom der ikke er udtrykkelig enighed, anses for urimelige kontraktvilkår, hvis de til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren eller brugeren.«

- 14 Det bestemmes i forbrugerbeskyttelseslovens artikel 85, stk. 6, at »vilkår, som pålægger en forbruger, der ikke opfylder sine forpligtelser, en uforholdsmæssigt stor godtgørelse«, anses for urimelige. Denne bestemmelse gennemfører artikel 3, stk. 1 og 3, i direktiv 93/13, sammenholdt med nr. 1), litra e), i bilaget til direktivet, og præciserer samtidig, at i spansk ret anses den type vilkår, som er omhandlet i nr. 1), litra e), altid for urimelig.

Retspraksis fra Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien)

- 15 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen i sag C-94/17, at Tribunal Supremo (øverste domstol) i dom nr. 265/2015 af 22. april 2015, nr. 470/2015 af 7. september 2015 og nr. 469/2015 af 8. september 2015 (herefter »dommene af 22. april, af 7. og af 8. september 2015«) har konstateret, at de spanske førsteinstansretter og appelretter i mangel af lovbestemte kriterier med klare regler for bedømmelsen af, hvorvidt kontraktvilkår, der ikke er forhandlet, og som fastsætter morarenten i aftaler om personligt lån, der indgås med forbrugerne, er urimelige, anvendte forskellige kriterier. Dette medførte manglende retssikkerhed og en vilkårlig forskelsbehandling af forbrugerne afhængigt af, hvilken retsinstans der behandlede sagen. Der var tillige betydelige forskelle i bestemmelsen af, hvilke konsekvenser urimelige kontraktvilkår eventuelt skulle have.
- 16 For at afhjælpe denne situation med manglende retssikkerhed og disse forskelle fandt Tribunal Supremo (øverste domstol) derfor, at det var nødvendigt at definere kriterier for bedømmelsen af, hvorvidt de nævnte kontraktvilkår er urimelige, og at fastsætte konsekvenserne heraf.
- 17 Dels anførte Tribunal Supremo (øverste domstol) således, at kontraktvilkår, der pålægger en forbruger, som ikke opfylder sine forpligtelser, en uforholdsmæssig stor godtgørelse«, er urimelige i henhold til forbrugerlovens artikel 85, stk. 6. Dels analyserede den de nationale bestemmelser, som finder anvendelse på forskellige områder i tilfælde af skyldnerens forsinkede betaling, såfremt intet er aftalt mellem parterne, og de morarenter, som generelt er fastsat i låneaftaler, der er blevet forhandlet individuelt med forbrugeren.

- 18 På grundlag af denne analyse konkluderede Tribunal Supremo, at kontraktvilkår, der ikke er forhandlet, vedrørende morarenter i aftaler om personligt lån, som er indgået med forbrugerne, skal erklæres for urimelige, såfremt de overstiger den ordinære rente aftalt mellem parterne i aftalen med mere to procentpoint.
- 19 Tribunal Supremo (øverste domstol) anførte, at fastsættelsen af en sådan morarente indebar en uberettiget forskel i forhold til de rentesatser, der var fastsat i de i denne doms præmis 17 nævnte nationale bestemmelser, der finder anvendelse i tilfælde af skyldnerens forsinkede betaling, og at en erhvervsdrivende ikke med rimelighed kunne antage, at forbrugeren, hvis den erhvervsdrivende behandlede denne retfærdigt, ville acceptere et vilkår med en sådan rentesat som led i en individuel forhandling.
- 20 Hvad angår konsekvenserne af de pågældende kontraktvilkårs urimelige karakter konstaterede Tribunal Supremo (øverste domstol), at morarenten i de for domstolen forelagt sager bestod i de fastsatte kontraktvilkår af en forhøjelse af den ordinære rente med et vist antal procentpoint. Heraf udledte den, at i det tilfælde, hvor de nævnte kontraktvilkår blev erklæret urimelige, skulle den forhøjelse, som morarenten udgør i forhold til den ordinære rente, ophæves fuldstændigt, således at kun sidstnævnte fortsat påløber. Den fandt derimod ikke, at det var nødvendigt ligeledes at ophæve den ordinære rente, der bevarer sin funktion som betaling for, at det lånte beløb stilles til rådighed.
- 21 Den løsning, der er valgt i dommene af 22. april, af 7. og af 8. september 2015, blev udvidet til at omfatte realkreditlån ved dom nr. 705/2015 af 23. december 2015, nr. 79/2016 af 18. februar 2016 og nr. 364/2016 af 3. juni 2016.

Twisterne i hovedsagerne og de præjudicielle spørgsmål

Sag C-96/16

- 22 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen i sag C-96/16, at Mercedes Godoy Bonet og Mahamadou Demba har indgået to låneaftaler med banken Banco Santander SA henholdsvis den 2. november 2009 om et beløb på 30 750 EUR med forfald den 2. november 2014 og den 22. september 2011 om et beløb på 32 153,63 EUR med forfald den 22. september 2019. I overensstemmelse med de almindelige betingelser i disse aftaler var den gældende ordinære rente og morarenten henholdsvis 8,50% og 18,50% for den første aftale og 11,20% og 23,70% for den anden aftale.
- 23 Da Mahamadou Demba og Mercedes Godoy Bonet var ophørt med at betale de afdrag til Banco Santander, der var fastsat i de omhandlede låneaftaler, ophævede banken aftalerne før tid og anlagde sag ved den forelæggende ret, dvs. Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (retten i første instans nr. 38 i Barcelona, Spanien) med påstand om fuldbyrdelse af fordringen på Mahamadou Demba og Mercedes Godoy Bonet, svarende til et beløb på i alt 53 664,14 EUR.
- 24 Selv om kontrakterne ikke indeholder bestemmelser herom, overdrog Banco Santander den 16. juni 2015 disse fordringer ved et officielt bekræftet dokument til tredjemand for et beløb anslået til 3 215,72 EUR med henvisning til de relevante bestemmelser i den borgerlige lovbog. Denne tredjemand anmodede således om processuccession i Banco Santanders sted i den fuldbyrdelsessag, som banken anlagde ved den forelæggende ret.
- 25 Denne ret er i tvivl om, hvorvidt Mahamadou Demba og Mercedes Godoy Bonet eventuelt har ret til at indfri deres gæld og således bringe den til ophør ved at godtgøre tredjemand købesummen, som denne har betalt for den pågældende overdragelse, foruden renterne, gebyrerne og sagsbehandlingsomkostningerne.

- 26 I denne henseende har den pågældende ret fremhævet, at artikel 1535 i den borgerlige lovbog ganske vist indeholder en tilbagekøbsret, men begrænser den til såkaldt omtvistede fordringer, dvs. fordringer, der er genstand for en anfægtelse af realiteten i et anerkendelsessøgsmål. Denne artikel hjemler således ikke mulighed for, at debitor kan påberåbe sig en sådan ret i forbindelse med en tvangsfuldbyrdelsesprocedure, som det er tilfældet i hovedsagen, eller en udenretslig overdragelse, hvilket ifølge den forelæggende ret ikke sikrer en tilstrækkelig beskyttelse af forbrugernes interesser. Den nævnte ret har tilføjet, at en sådan beskyttelse heller ikke er sikret ved artikel 17 og 540 i den civile retsplejelov, der regulerer erhververens indtræden i overdragerens sted i verserende retssager, da disse bestemmelser bl.a. ikke henviser til debtors ret til at indfri sin gæld, der er fastlagt i artikel 1535 i den borgerlige lovbog.
- 27 I denne forbindelse har den forelæggende ret udtrykt tvivl om, hvorvidt en forretningspraksis er forenelig med EU-retten og navnlig med direktiv 93/13, når den består i, at en erhvervsdrivende i mangel af et specifikt kontraktvilkår herom overdrager eller køber en fordring til en lav pris, uden at debitor på forhånd underrettes om denne overdragelse eller giver samtykke hertil, og uden at debitor tilbydes mulighed for at indfri sin gæld og dermed bringe den til ophør ved at betale erhververen det beløb, som denne har betalt for denne overdragelse, foruden de relevante omkostninger derved.
- 28 I øvrigt er den forelæggende ret i tvivl om, hvilke oplysninger der skal tages i betragtning med henblik på at vurdere den eventuelle urimelige karakter af de vilkår, som i de omhandlede kontrakter fastsætter den gældende morarente, og hvilke konsekvenser der bør drages af en sådan urimelig karakter. Der opstår herved tvivl om, hvorvidt den retspraksis, der følger af Tribunal Supremos (øverste domstol) domme af 22. april, af 7. og af 8. september 2015, er i overensstemmelse med direktiv 93/13.
- 29 I denne forbindelse har Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (retten i første instans nr. 38 i Barcelona) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) a) Er en forretningspraksis, hvorefter der foretages overdragelse eller køb af fordringer uden at tilbyde forbrugeren en mulighed for at udligne gælden ved at betale den pågældende pris, renterne, [gebyrerne] og sagsbehandlingsomkostningerne til erhververen, i overensstemmelse med EU-retten, nærmere bestemt artikel 38 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, [...] og artikel 4, stk. 2, artikel 12 og artikel 169, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde?
- b) Er det foreneligt med de principper, der fremgår af [direktiv 93/13], og i forlængelse heraf effektivitetsprincippet, samt dette direktivs artikel 3, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, når den nævnte forretningspraksis vedrørende køb af forbrugers gæld for en meget lav pris uden forbrugers kendskab eller samtykke hertil ikke udformes som en almindelig betingelse eller et urimeligt vilkår i kontrakten og uden at give forbrugeren mulighed for at deltage i denne handel ved et tilbagekøb?
- 2) a) Er det med henblik på at sikre beskyttelsen af forbrugere og brugere og den EU-retspraksis, der uddyber denne beskyttelse, i henhold til direktiv 93/13, navnlig dettes artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, foreneligt med EU-retten at fastsætte et entydigt kriterium om, at et ikke-forhandlet vilkår i forbrugerlånkontrakter uden pant i fast ejendom er urimeligt, når det fastsætter en morarente, der indebærer en stigning på mere end to procentpoint i forhold til den aftalte ordinære rente?
- b) Er det med henblik på at sikre beskyttelsen af forbrugere og brugere og den EU-retspraksis, der uddyber denne beskyttelse, i henhold til direktiv 93/13, navnlig dettes artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, foreneligt med EU-retten at fastsætte, at den ordinære rentesats som en konsekvens fortsat finder anvendelse, indtil det skyldige beløb er betalt fuldt ud?«

Sag C-94/17

- 30 Rafael Ramón Escobedo Cortés indgik den 11. januar 1999 en aftale med Caja de Ahorros del Mediterráneo, siden Banco de Sabadell, om et lån mod pant i fast ejendom på 17 633,70 EUR, som skulle tilbagebetales med månedlige afdrag. Kontraktvilkår nr. 3 og 3a i denne aftale fastsatte en ordinær rente på 5,5% p.a. med forbehold af udsving i satsen efter det første år. På tidspunktet for de faktiske omstændigheder i hovedsagen lå denne sats på 4,75% p.a. Kontraktvilkår nr. 6 fastsatte, at morarenten var 25% p.a.
- 31 Rafael Ramón Escobedo Cortés, der var bagud med betalingen, lagde sag an mod Banco de Sabadell ved Juzgado de Primera Instancia (retten i første instans i Alicante, Spanien) med påstand om annullation af bl.a. dette vilkår med den begrundelse, at dette havde en urimelig karakter.
- 32 Handelsretten fastslog, at dette kontraktvilkår var urimeligt, og fandt følgelig, at morarenten skulle nedsættes til den grænse, der er fastsat i artikel 114, stk. 3, i Ley Hipotecaria (lov om pant), som ændret ved Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social (lov nr. 1/2013 om forbedring af beskyttelsen af pantebrevsdebitorer, gældsoplægning og almene lejeboliger) af 14. maj 2013 (BOE nr. 116 af 15.5.2013, s. 36373), som svarer til en rentesats, der er det tredobbelte af den lovbestemte rente. Denne afgørelse blev efter appel stadfæstet af Audiencia Provincial de Alicante (den regionale domstol i Alicante, Spanien) ved dom af 18. september 2014.
- 33 Rafael Ramón Escobedo Cortés iværksatte en kassationsappel til prøvelse af sidstnævnte dom ved den forelæggende ret, dvs. Tribunal Supremo (øverste domstol) med den begrundelse, at dommen er i strid med artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13. Ifølge sagsøgeren skal der ikke længere hverken påløbe morarenter eller ordinære renter på denne aftale, såfremt vilkåret, der i den i hovedsagen omhandlede låneaftale fastsætter morarenter, er blevet erklæret urimelig.
- 34 Ifølge den forelæggende ret giver nævnte kassationsappel anledning til tvivl om fortolkningen af flere af direktivets bestemmelser, hvis anvendelse er afgørende for at tage stilling til appellen, for så vidt angår konstateringen af dette vilkårs urimelige karakter og konsekvenser heraf. Der er især usikkerhed med hensyn til, hvorvidt den retspraksis, der følger af dommene af 22. april 2015, af 7. og af 8. september 2015 samt dommene af 23. december 2015, af 18. februar 2016 og af 3. juni 2016, der er nævnt i denne doms præmis 21, er i overensstemmelse med nævnte direktiv.
- 35 I denne forbindelse har Tribunal Supremo (øverste domstol) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Er artikel 3 hvad angår [nr.] 1), litra e), i bilaget til og artikel 4, stk. 1, i direktiv 93/13 til hinder for en retspraksis, hvorefter et vilkår i en låneaftale, der fastsætter en morarentesats, som indebærer en strafrente på mere end 2% af den ordinære, årlige rente, der er fastsat i aftalen, udgør en uforholdsmæssigt stor godtgørelse, der pålægges den forbruger, som har opfyldt sine betalingsforpligtelser for sent, og dermed er urimeligt?
- 2) Er artikel 3 hvad angår [nr.] 1), litra e), i bilaget til og artikel 4, stk. 1, artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 til hinder for en retspraksis, som ved vurderingen af, at et vilkår i en låneaftale, hvorved fastsættes morarenter, er urimeligt, fastsætter genstanden for kontrollen heraf til at være den yderligere omkostning, som denne rentetype medfører i forhold til de ordinære renter, da de udgør »en uforholdsmæssig stor godtgørelse, der er pålagt en forbruger, som ikke har overholdt sine forpligtelser«, og fastslår, at følgen af, at vilkåret erklæres urimeligt, er, at strafrenterne ophæves fuldstændigt, hvorfor alene de ordinære renter fortsat påløber, indtil lånet er tilbagebetalt?

- 3) Såfremt det andet spørgsmål besvares bekræftende, skal konstateringen af, at et vilkår, hvorved morarentesatsen fastsættes, er ugyldigt, fordi det er urimeligt, have andre virkninger, for at disse bliver forenelige med direktiv 93/13, som f.eks. den fuldstændige ophævelse af, at både ordinære renter og morarenter påløber, når låntager har tilsidesat sin betalingsforpligtelse i forhold til afdrag inden for de i kontrakten fastsatte frister, eller at de lovbestemte renter påløber?»

Retsforhandlingerne for Domstolen

- 36 Ved kendelse af 13. juli 2016 og af 5. april 2017 har Domstolens præsident forkastet anmodningerne fra henholdsvis Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (retten i første instans nr. 38 i Barcelona) og Tribunal Supremo (øverste domstol) om, at sagerne C-96/16 og C-94/17 undergives den fremskyndede procedure, der er fastsat i artikel 23a i statutten for Den Europæiske Unions Domstol og artikel 105, stk. 1, i Domstolens procesreglement.
- 37 Ved Domstolens afgørelse af 21. november 2017 er de to sager blevet forenet med henblik på den mundtlige forhandling og dommen.

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål, litra a), og det første spørgsmål, litra b), i sag C-96/16

- 38 Med det første spørgsmål, litra a), og det første spørgsmål, litra b), i sag C-96/16, som skal behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det er til hinder for en praksis, hvorefter en erhvervsdrivende overdrager eller køber en fordring på en forbruger, uden at muligheden for en sådan overdragelse er fastlagt i låneaftalen indgået med denne forbruger, uden at forbrugeren forinden bliver underrettet om denne overdragelse eller giver sit samtykke hertil, og uden at forbrugeren tilbydes mulighed for at indfri sin gæld og således bringe den til ophør ved at betale erhververen det beløb, som denne har betalt for overdragelsen, foruden gebyrerne, renterne og sagsbehandlingsomkostningerne.
- 39 Som anført af generaladvokaten i punkt 43 i forslaget til afgørelse, fremgår det i denne henseende af ordlyden af artikel 1, stk. 1, og artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 og af den almindelige opbygning heraf, at dette direktiv kun finder anvendelse på »kontraktvilkår«, med undtagelse af simpel praksis.
- 40 I den foreliggende sag fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at ingen vilkår i de i hovedsagerne omhandlede kontrakter hverken fastsætter eller regulerer muligheden for, at Banco Santander overdrager tredjemand den fordring, som banken har på debitorerne i hovedsagen, og sidstnævntes eventuelle ret til at indfri deres gæld over for denne tredjemand. Overdragelsen er således foregået på grundlag af de relevante bestemmelser i den borgerlige lovbog.
- 41 Det følger heraf, at nævnte direktiv i mangel af ethvert kontraktvilkår herom ikke finder anvendelse på den praksis, som er omhandlet i det første spørgsmål, litra a), og det første spørgsmål, litra b), i sag C-96/16.
- 42 Såfremt den forelæggende ret med disse spørgsmål ønsker oplyst, om direktiv 93/13 er til hinder for nationale bestemmelser, som regulerer overdragelsen af fordringer og erhververens indtræden i overdragerens sted i verserende retssager, der er fastsat i artikel 1535 i den borgerlige lovbog og i artikel 17 og 540 i den civile retsplejelov, idet disse bestemmelser ikke sikrer en tilstrækkelig beskyttelse af forbrugernes interesser af de i denne doms præmis 26 nævnte årsager, bemærkes, at kontraktvilkår, der afspejler love eller bindende administrative bestemmelser, ifølge direktivets artikel 1, stk. 2, ikke er underlagt bestemmelserne i nævnte direktiv.

- 43 Ifølge Domstolens faste praksis og som anført i 13. betragtning til direktiv 93/13 omfatter den i artikel 1, stk. 2, fastsatte udelukkelse fra direktivets anvendelsesområde også de nationale bestemmelser, som gælder mellem parterne i en aftale uanset deres valg, og de bestemmelser, der uden videre finder anvendelse, dvs. i mangel af en anden ordning mellem parterne herom. Denne udelukkelse er begrundet i den omstændighed, at det med føje må lægges til grund, at den nationale lovgiver har foretaget en afbalanceret afvejning af alle kontrahenternes rettigheder og forpligtelser, som EU-lovgiver udtrykkeligt har villet bevare (jf. i denne retning kendelse af 7.12.2017, Woonhaven Antwerpen, C-446/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2017:954, præmis 25 og 26 og den deri nævnte retspraksis).
- 44 Det fremgår i det væsentlige af Domstolens praksis, at denne udelukkelse omfatter andre love eller bindende administrative bestemmelser end dem, som vedrører prøvelsen af urimelige vilkår, bl.a. dem, som vedrører omfanget af den nationale rets kompetence til at efterprøve, om et kontraktvilkår er urimeligt (jf. i denne retning kendelse af 7.12.2017, Woonhaven Antwerpen, C-446/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2017:954, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis).
- 45 I kendelse af 5.7.2016, Banco Popular Español og PL Salvador (C-7/16, ikke trykt i Sml., EU:C:2016:523, præmis 24-27), har Domstolen allerede fastslået, at den i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 fastsatte udelukkelse i lyset af denne retspraksis omfatter en national bestemmelse som artikel 1535 i den borgerlige lovbog, med den begrundelse, at denne artikel udgør en præceptiv bestemmelse, og at den ikke vedrørte omfanget af den nationale rets kompetence til at efterprøve, om et kontraktvilkår er urimeligt. I sidstnævnte henseende skal det mere generelt tilføjes, at artikel 1535 ikke synes at vedrøre prøvelsen af urimelige vilkår.
- 46 I lyset af oplysningerne i forelæggelsesafgørelsen synes det samme at gøre sig gældende for artikel 17 og 540 i den civile retsplejelov, hvilket det dog tilkommer den forelæggende ret at efterprøve.
- 47 På grundlag af ovenstående betragtninger skal det første spørgsmål, litra a), og det første spørgsmål, litra b), i sag C-96/16 besvares med, dels at direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det ikke finder anvendelse på en praksis, hvorefter en erhvervsdrivende overdrager eller køber en fordring på en forbruger, uden at muligheden for en sådan overdragelse er fastlagt i låneaftalen indgået med denne forbruger, uden at forbrugeren forinden bliver underrettet om denne overdragelse eller giver sit samtykke hertil, og uden at forbrugeren tilbydes mulighed for at indfri sin gæld og således bringe den til ophør ved at betale erhververen det beløb, som denne har betalt for overdragelsen, foruden gebyrerne, renterne og sagsbehandlingsomkostningerne, dels at direktivet heller ikke finder anvendelse på nationale bestemmelser som de i artikel 1535 i den borgerlige lovbog og artikel 17 og 540 i den civile retsplejelov omhandlede, som regulerer en sådan mulighed for indfrielse og erhververens indtræden i overdragerens sted i verserende retssager.

Det andet spørgsmål, litra a), i sag C-96/16 og det første spørgsmål i sag C-94/17

- 48 Med det andet spørgsmål, litra a), i sag C-96/16 og det første spørgsmål i sag C-94/17 ønsker de forelæggende retter nærmere bestemt oplyst, om direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det er til hinder for en national retspraksis såsom Tribunal Supremos (øverste domstol), der er omhandlet i hovedsagerne, og hvorefter et ikke-forhandlet kontraktvilkår, som fastsætter morarenten i en låneaftale indgået med en forbruger, er urimeligt, idet det pålægger den forbruger, som har opfyldt sine betalingsforpligtelser for sent, en uforholdsmæssigt stor godtgørelse, når denne morarente overstiger den ordinære rente i den omhandlede aftale med mere end to procentpoint.

Om formaliteten

- 49 Både Banco Santander og den spanske regering i sag C-96/16 og Banco de Sabadell i sag C-94/17 har gjort gældende, at de i foregående præmis omtalte spørgsmål skal afvises med den begrundelse, at de rejser en ren hypotetisk problematik.
- 50 I denne henseende bemærkes, at det inden for rammerne af proceduren i artikel 267 EF, som er baseret på en klar adskillelse mellem de nationale retters og Domstolens funktioner, tilkommer den nationale retsinstans, for hvilken en tvist er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, som skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere såvel nødvendigheden som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de forelagte spørgsmål vedrører fortolkning af EU-retten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse (dom af 20.9.2017, *Andriciuc m.fl.*, C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 19 og den deri nævnte retspraksis).
- 51 Det formodes nemlig, at sådanne spørgsmål er relevante. Domstolen har alene mulighed for at undlade at træffe afgørelse vedrørende disse spørgsmål, når navnlig de krav til indholdet af anmodningen om præjudiciel afgørelse, som er indeholdt i artikel 94 i Domstolens procesreglement, ikke er opfyldt, eller når det klart fremgår, at den af den nationale ret ønskede fortolkning eller vurdering af en EU-retlig bestemmelses gyldighed savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, eller når problemet er af hypotetisk karakter (dom af 20.9.2017, *Andriciuc m.fl.*, C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 20 og den deri nævnte retspraksis).
- 52 Hvad for det første angår det andet spørgsmål, litra a), i sag C-96/16 fremgår det imidlertid af forelæggelsesafgørelsen i denne sag, at den forelæggende ret endnu ikke har truffet endelig afgørelse om, hvorvidt de i hovedsagen omhandlede kontraktvilkår, som fastsætter morarenten, er urimelige. Som anført af generaladvokaten i punkt 53 i forslaget til afgørelse, følger det af forelæggelsesafgørelsen, at retten med dette spørgsmål desuden nærmere bestemt ønsker oplyst, om det kriterium, der er udviklet af Tribunal Supremo (øverste domstol), og som er nævnt i denne doms præmis 18, er i overensstemmelse med det forbrugerbeskyttelsessystem, som er fastlagt ved direktiv 93/13, idet det nævnte kriterium objektivt og automatisk finder anvendelse uden at tillade en national ret at tage hensyn til samtlige omstændigheder i den foreliggende sag. En besvarelse af dette spørgsmål vil være nyttigt for retten, bl.a. med henblik på at bestemme, hvilke elementer den skal støtte sig på for at undersøge, om vilkårene i hovedsagen er urimelige.
- 53 Hvad angår for det andet det første spørgsmål i sag C-94/17 er det heller ikke åbenbart, at dette spørgsmål savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, eller at problemstillingen er af ren hypotetisk karakter. Som anført af generaladvokaten i punkt 54 i forslaget til afgørelse, har den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, at den appel, der er iværksat ved den, ganske vist konkret vedrører konsekvenserne af den urimelige karakter af det i hovedsagen omhandlede kontraktvilkår, men også rejser tvivl om fortolkningen af bestemmelserne i direktiv 93/13 med hensyn til konstateringen af denne karakter. I øvrigt kan det ikke udelukkes, at denne retsinstans ifølge spansk ret af egen drift kan eller bør undersøge den nævnte karakter i forbindelse med den verserende appelsag og nærmere bestemt de kriterier, på grundlag af hvilke denne karakter skal fastslås, hvilket retten endnu ikke synes at have taget endelig stilling til, og så meget desto mere som spørgsmålet, om et kontraktvilkår skal erklæres for urimeligt, ifølge Domstolens faste praksis bør sidestilles med et ufravigeligt retsprincip, da den nationale ret, så snart den råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver, er forpligtet til at prøve, om et kontraktvilkår, som er omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 93/13, er urimeligt (jf. i denne retning dom af 14.6.2012, *Banco Español de Crédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 44, og af 30.5.2013, *Asbeek Brusse og de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, præmis 40, 41 og 44).
- 54 Følgelig skal det andet spørgsmål, litra a), i sag C-96/16 og det første spørgsmål i sag C-94/17 antages til realitetsbehandling.

Om realiteten

– Indledende bemærkninger

- 55 Banco Santander og Banco de Sabadell har gjort gældende, at det i hovedsagen omhandlede kriterium, som er blevet udviklet i Tribunal Supremos (øverste domstol) retspraksis, og som er nævnt i denne doms præmis 18, ikke er bindende. Selv om de spanske retsinstanser ifølge disse banker i praksis synes at have anvendt dette kriterium automatisk, kan den nationale dommer altid fravige det, hvis sagens omstændigheder berettiger hertil.
- 56 Under retsmødet for Domstolen har den spanske regering i øvrigt oplyst, at Tribunal Supremos (øverste domstol) retspraksis udgør et supplement til den nationale retsorden, i det omfang den sikrer, at de nationale retsinstanser foretager en ensartet fortolkning af loven. Ifølge den nævnte regering er denne retspraksis imidlertid ikke bindende eller obligatorisk, da den savner normativ karakter erga omnes, ikke har retskraft og er en retskilde i denne retsorden. De lavere retsinstanser kan således fravige den og forsøge at få Tribunal Supremo (øverste domstol) til at ændre sin retspraksis. Den nævnte regering har tilføjet, at denne retspraksis imidlertid danner præcedens, idet afgørelser truffet af lavere nationale retsinstanser kan annulleres af Tribunal Supremo (øverste domstol), hvis de fraviger denne retspraksis.
- 57 I denne henseende bemærkes hvad angår fortolkningen af national ret, at Domstolen i princippet skal basere sig på de kvalificeringer, der følger af forelæggelsesafgørelsen. Domstolen er ifølge fast praksis således ikke kompetent til at fortolke en medlemsstats nationale ret (dom af 16.2.2017, Agro Foreign Trade & Agency, C-507/15, EU:C:2017:129, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis).
- 58 Som anført af generaladvokaten i punkt 65-67 i forslaget til afgørelse, fremgår det af forelæggelsesafgørelserne, at Tribunal Supremo (øverste domstol) ifølge de forelæggende retter i den i hovedsagen omhandlede retspraksis har indført en fast formodningsregel, hvorefter et vilkår, som opfylder kriteriet i denne doms præmis 18, er urimeligt.
- 59 Desuden fremgår det i det væsentlige ligeledes af disse afgørelser og af betragtningerne i denne doms præmis 56, at det ikke kan udelukkes, at denne retspraksis er bindende for lavere spanske retsinstanser i den forstand, at de er forpligtede til at erklære et sådant vilkår urimeligt for ikke at blive underkendt af Tribunal Supremo (øverste domstol) i en appelsag.
- 60 Under disse omstændigheder skal Domstolen besvare de forelagte spørgsmål på grundlag af de præmisser, som er blevet opstillet i de to foregående præmisser i denne dom.
- 61 I øvrigt bemærkes det, at selv om det fremgår af Tribunal Supremos (øverste domstol) praksis som omhandlet i hovedsagen, at ethvert vilkår, der opfylder kriteriet nævnt i denne doms præmis 18 dom, formodes at være urimeligt, synes den derimod ikke at berøve den nationale ret muligheden for at fastslå, at et vilkår i en låneaftale indgået med en forbruger, som ikke opfylder dette kriterium, dvs. et vilkår, som fastsætter en morarente, der ikke overskrider den i kontrakten fastsatte ordinære rente med to procentpoint, alligevel er urimeligt og i givet fald unnlade at anvende det, hvilket det tilkommer de forelæggende retter at efterprøve.

– Besvarelsen af det andet spørgsmål, litra a), i sag C-96/16 og det første spørgsmål i sag C-94/17

- 62 For at besvare de forelagte spørgsmål og med forbehold af de forelæggende retters efterprøvelse skal det indledningsvis bemærkes, at Tribunal Supremo (øverste domstol) ved fastlæggelsen af det i denne doms præmis 18 nævnte kriterium synes at have baseret sig på de retningslinjer, som Domstolen har udviklet med hensyn til bedømmelsen af, hvorvidt et kontraktvilkår eventuelt er urimeligt.

- 63 Det fremgår af betragtningerne i denne doms præmis 17-19 dom og af de sagsakter, som Domstolen råder over, at Tribunal Supremo (øverste domstol) til det formål har undersøgt de nationale bestemmelser, som finder anvendelse på forskellige retsområder, og har forsøgt at fastslå, hvilket niveau for morarenten en forbruger, som behandles loyalt og retfærdigt, med rimelighed kunne forventes at acceptere efter individuel forhandling, og samtidig sørge for, at disse renter bevarer deres funktion, som navnlig er at afskrække for sen betaling og at yde fordringshaveren en forholdsmæssig godtgørelse i tilfælde af sådanne forsinkelser. Det forekommer dermed, at Tribunal Supremo (øverste domstol) har fulgt de krav, som er nævnt i dom af 14. marts 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, præmis 68, 69, 71 og 74).
- 64 Hvad angår spørgsmålet, om direktiv 93/13 er til hinder for anvendelsen af et kriterium i retspraksis som det, der er nævnt i præmis 18 i nærværende dom, i det omfang det heraf følger, at ethvert kontraktvilkår, som opfylder det fast, anses for urimeligt, bemærkes, at dette direktiv hviler på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende såvel hvad angår forhandlingsstyrke som informationsniveau (dom af 21.12.2016, Biuro podróży »Partner«, C-119/15, EU:C:2016:987, præmis 28 og den deri nævnte retspraksis).
- 65 Henset til denne svagere stilling er der i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 fastsat et forbud mod standardvilkår, der til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren (dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 42).
- 66 Det påhviler den forelæggende ret at prøve, om de kontraktvilkår, som den skal træffe afgørelse om, skal kvalificeres som urimelige, idet der i overensstemmelse med direktivets artikel 4, stk. 1, i princippet skal tages hensyn til alle faktiske omstændigheder i sagen (jf. i denne retning dom af 14.3.2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, præmis 71).
- 67 Domstolen har i det væsentlig udledt af disse bestemmelser og af artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, at det er til hinder for en national lovgivning, som definerer et kriterium for bedømmelsen af, hvorvidt et kontraktvilkår er urimeligt, såfremt denne lovgivning forhindrer den nationale ret, som skal tage stilling til et vilkår, der ikke opfylder dette kriterium, i at undersøge dets karakter og i givet fald at erklære dette vilkår for urimeligt og undlade at anvende det (jf. i denne retning dom af 21.1.2015, Unicaja Banco og Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 og C-487/13, EU:C:2015:21, præmis 28-42). Som anført i nærværende doms præmis 61, forekommer det dog ikke, at Tribunal Supremos (øverste domstol) retspraksis har denne virkning i hovedsagen.
- 68 I denne henseende kan det, som i det væsentlige anført af generaladvokaten i punkt 60 i forslaget til afgørelse, ikke udelukkes, at en medlemsstats øverste domstole, såsom Tribunal Supremo (øverste domstol), i kraft af deres ansvar for at harmonisere fortolkningen af den nationale lovgivning og af hensyn til retssikkerheden under overholdelse af direktiv 93/13 kan udarbejde visse retningslinjer til brug for de lavere retsinstanser i deres vurdering af den urimelige karakter af kontraktvilkår.
- 69 Selv om den i hovedsagen omhandlede retspraksis fra Tribunal Supremo (øverste domstol) ganske vist ikke synes at omfatte strengere bestemmelser, som medlemsstaterne i medfør af direktivets artikel 8 kan vedtage for at sikre et højere forbrugerbeskyttelsesniveau, da denne retspraksis som oplyst af den spanske regering under retsmødet for Domstolen bl.a. hverken synes at have retskraft eller at være en retskilde i den spanske retsorden, forholder det sig dog stadig således, at udarbejdelsen af et kriterium i retspraksis som det, som Tribunal Supremo (øverste domstol) har udviklet i den foreliggende sag, indskriver sig i det formål om beskyttelse af forbrugerne, som det nævnte direktiv forfølger. Det følger af artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 og af direktivets generelle opbygning, at direktivet ikke tilsigter en overordnet ligevægt mellem aftalepartnerens rettigheder og forpligtelser, men snarere at undgå, at der opstår en skævhed i disse rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugerne.
- 70 Det følger heraf, at det nævnte direktiv ikke er til hinder for, at der indføres et sådant kriterium.

71 Det andet spørgsmål, litra a), i sag C-96/16 og det første spørgsmål i sag C-94/17 skal derfor besvares med, at direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det ikke er til hinder for en national retspraksis som den i hovedsagerne omhandlede fra Tribunal Supremo (øverste domstol), hvorefter kontraktvilkår, der ikke er forhandlet, og som fastsætter morarenten i en låneaftale indgået med en forbruger, er urimeligt, idet det pålægger den forbruger, som har opfyldt sine betalingsforpligtelser for sent, en uforholdsmæssigt stor godtgørelse, når denne morarente overstiger den ordinære rente i den omhandlede aftale med mere end to procentpoint.

Det andet spørgsmål, litra b), i sag C-96/16 og det andet spørgsmål i sag C-94/17

72 Med det andet spørgsmål, litra b), i sag C-96/16 og det andet spørgsmål i sag C-94/17 ønsker de forelæggende retter nærmere bestemt oplyst, om direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det er til hinder for en national retspraksis som den i hovedsagerne omhandlede fra Tribunal Supremo (øverste domstol), hvorefter konsekvensen af konstateringen af, at et kontraktvilkår, der fastsætter morarenten i en låneaftale indgået med en forbruger, er urimeligt, består i fuldstændigt at ophæve disse renter, men at de ordinære renter, som er fastsat i denne aftale, fortsat påløber.

73 For at besvare disse spørgsmål skal det bemærkes, at den nationale ret, som skal træffe afgørelse om et urimeligt kontraktvilkår, ifølge artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 kun er forpligtet til at undlade at anvende et urimeligt kontraktvilkår, således at det ikke binder forbrugeren, men at den ikke har kompetence til at ændre vilkårets indhold. Denne kontrakt skal nemlig principielt opretholdes uden nogen anden ændring end den, der følger af ophævelsen af det nævnte kontraktvilkår, for så vidt som en sådan opretholdelse af kontrakten retligt set er mulig i overensstemmelse med reglerne i national ret (dom af 26.1.2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, præmis 71 og den deri nævnte retspraksis).

74 Selv om Domstolen har anerkendt den nationale rets mulighed for at erstatte et urimeligt kontraktvilkår med en national deklaratorisk bestemmelse, fremgår det af Domstolens retspraksis, at denne mulighed imidlertid er blevet tydeligt begrænset til tilfælde, hvor den omstændighed, at vilkåret erklæres ugyldigt, ville forpligte den nationale ret til at annullere aftalen i det hele, hvilket ville have negative følger for forbrugeren. I dette perspektiv, og således som Domstolen i det væsentlige har fastslået, kan annullationen af et vilkår, som fastsætter morarenten i en låneaftale, ikke have negative følger for den pågældende forbruger, da de beløb, som långiver kan afkræve af denne, nødvendigvis vil være lavere uden anvendelse af disse morarenter (jf. i denne retning dom af 21.1.2015, Unicaja Banco og Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 og C-487/13, EU:C:2015:21, præmis 33 og 34).

75 I øvrigt kræver direktiv 93/13 ikke, at den nationale ret foruden det vilkår, som er blevet erklæret urimeligt, undlader at anvende dem, som ikke er blevet kvalificeret som sådanne. Det formål, som forfølges med dette direktiv, består i at beskytte forbrugeren og at genskabe balancen mellem parterne ved at undlade at anvende vilkår, som anses for urimelige, mens gyldigheden af de andre vilkår i den pågældende aftale i princippet bevares (jf. i denne retning dom af 30.5.2013, Jörös, C-397/11, EU:C:2013:340, præmis 46, og af 31.5.2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 32).

76 Det fremgår navnlig ikke af det nævnte direktiv, at undladelsen af at anvende eller ophævelsen af den klausul, som fastsætter morarenten i en låneaftale, som følge af, at den er urimelig, skulle indebære, at vilkåret, som fastsætter den ordinære rente, ikke anvendes eller ophæves, da der skal sondres klart mellem de forskellige vilkår. I den sidstnævnte henseende bemærkes, at morarenterne, således som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen i sag C-94/17, har til formål at sanktionere debtors manglende opfyldelse af sin forpligtelse til at tilbagebetale lånet ifølge de i aftalen fastsatte frister, at afskrække debitor fra at opfylde sine forpligtelser for sent og i givet fald at yde långiver godtgørelse for den skade, som han har lidt som følge af den forsinkede betaling. Den ordinære rente fungerer derimod som modydelse for långivers tilrådgørelse af en pengesum, indtil denne er tilbagebetalt.

- 77 Som generaladvokaten har bemærket i punkt 90 i sit forslag til afgørelse, finder disse betragtninger anvendelse, uanset hvorledes det kontraktvilkår, som fastsætter morarenten, og det kontraktvilkår, som fastsætter den ordinære rente, er affattet. De gælder navnlig ikke alene, når morarenten er fastsat uafhængigt af den ordinære rente i et særskilt vilkår, men ligeledes når morarenten er fastsat i form af en forhøjelse af den ordinære rente med et vist antal procentpoint. Da det urimelige vilkår i det sidstnævnte tilfælde består i en forhøjelse, kræver direktiv 93/13 alene, at forhøjelsen ophæves.
- 78 Med forbehold af de forelæggende retters efterprøvelse fremgår det således af forelæggelseskendelserne, at den løsning, der er valgt i den i hovedsagerne omhandlede retspraksis fra Tribunal Supremo (øverste domstol), indebærer, at den nationale ret, som har konstateret, at et vilkår, som fastsætter morarenten i en låneaftale, er urimeligt, ganske enkelt undlader at anvende dette vilkår eller forhøjelsen, som disse renter udgør i forhold til den ordinære rente, uden hverken at erstatte det nævnte vilkår med deklaratoriske bestemmelser eller at ændre det pågældende vilkår, og samtidig opretholder gyldigheden af de øvrige vilkår i kontrakten, især det, der fastsætter den ordinære rente.
- 79 Henset til de ovenstående betragtninger skal det andet spørgsmål, litra b), i sag C-96/16 og det andet spørgsmål i sag C-94/17 besvares med, at direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det ikke er til hinder for en national retspraksis som den i hovedsagerne omhandlede fra Tribunal Supremo (øverste domstol), hvorefter konsekvensen af konstateringen af, at et kontraktvilkår, der fastsætter morarenten i en låneaftale indgået med en forbruger, er urimeligt, består i fuldstændigt at ophæve disse renter, men at de ordinære renter, som er fastsat i denne aftale, fortsat påløber.

Det tredje spørgsmål i sag C-94/17

- 80 Henset til, at besvarelsen af det andet spørgsmål i sag C-94/17 er benægtende, er det uforholdsmæssigt at besvare det tredje spørgsmål i denne sag.

Sagsomkostninger

- 81 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parter udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Femte Afdeling) for ret:

- 1) Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler skal fortolkes således, at det dels ikke finder anvendelse på en praksis, hvorefter en erhvervsdrivende overdrager eller køber en fordring på en forbruger, uden at muligheden for en sådan overdragelse er fastlagt i låneaftalen indgået med denne forbruger, uden at forbrugeren forinden bliver underrettet om denne overdragelse eller giver sit samtykke hertil, og uden at forbrugeren tilbydes mulighed for at indfri sin gæld og således bringe den til ophør ved at betale erhververen det beløb, som denne har betalt for overdragelsen, foruden gebyrerne, renterne og sagsbehandlingsomkostningerne. Dels finder direktivet heller ikke anvendelse på nationale bestemmelser som de i artikel 1535 i Código Civil (den borgerlige lovbog) og artikel 17 og 540 i Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (lov nr. 1/2000 om den civile retspleje) af 7. januar 2000 omhandlede, som regulerer en sådan mulighed for indfrielse og erhververens indtræden i overdragerens sted i verserende retssager.
- 2) Direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det ikke er til hinder for en national retspraksis som den i hovedsagerne omhandlede fra Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien), hvorefter et kontraktvilkår, der ikke er forhandlet, og som fastsætter morarenten i en låneaftale

indgået med en forbruger, er urimeligt, idet det pålægger den forbruger, som har opfyldt sine betalingsforpligtelser for sent, en uforholdsmæssigt stor godtgørelse, når denne morarente overstiger den ordinære rente i den omhandlede aftale med mere end to procentpoint.

- 3) Direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det ikke er til hinder for en national retspraksis som den i hovedsagerne omhandlede fra Tribunal Supremo (øverste domstol), hvorefter konsekvensen af konstateringen af, at et kontraktvilkår, der fastsætter morarenten i en låneaftale indgået med en forbruger, er urimeligt, består i fuldstændigt at ophæve disse renter, men at de ordinære renter, som er fastsat i denne aftale, fortsat påløber.

Underskrifter